

WŁODZIMIERZ TYBURSKI

UNIWERSYTET MIKOŁAJA KOPERNIKA W TORUNIU

WLODZIMIERZ.TYBURSKI@UMK.PL

ORCID: 0000-0003-3670-7254

Zdzisław Pawlak, *Z dziejów nauczania filozofii w seminarium duchownym we Włocławku*, Teologiczne Towarzystwo Naukowe Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku, Włocławek 2019, ss. 332

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/TiCz.2019.024>

Prezentowana książka to finalny wynik wieloletnich dociekań badawczych ks. prof. Zdzisława Pawlaka dotyczących dziejów filozofii i jej nauczania w seminarium duchownym we Włocławku. Opracowanie przedstawiające twórczość filozoficzną wykładowców związanych z pracą naukową i dydaktyczną w seminarium włocławskim nawiązuje i do pewnego stopnia jest kontynuacją, rozszerzoną o bogaty katalog postaci, wcześniej wydanej, znakomitej monografii pt. *Neoscholastyka i formy jej kontynuacji. Studium analityczno-krytyczne twórczości filozofów włocławskich XX wieku* (Włocławek 2001).

Na początku tej recenzji chciałbym podkreślić trafność wyboru tematyki. Włocławskie seminarium to znaczący, legitymujący się kilkowiekowymi tradycjami, choć może z szerszej perspektywy mniej znany ośrodek rodzimej myśli filozoficznej. Książka, przybliżając nam postaci związane z seminarium włocławskim, ich dokonania naukowe i dydaktyczne w dziedzinie filozofii, uzupełnia lukę w wiedzy o rodzimym dorobku w zakresie filozofii, zwłaszcza neoscholastyki, i tym samym walnie

przyczynia się do wypracowania pełnej syntezy dziejów polskiej myśli filozoficznej dwudziestego wieku. Jest bowiem tak, że w dalszym ciągu nasza wiedza o dziejach polskiej filozofii jest fragmentaryczna i nierówna. Z jednej strony dysponujemy szczegółową i wnikliwą wiedzą o najwybitniejszych przedstawicielach i nurtach rodzimej myśli filozoficznej, z drugiej strony jest jeszcze wiele luk i zaledwie cząstkowych opracowań dotyczących poszczególnych postaci nurtów czy ośrodków myśli filozoficznej. Aby zatem osiąść pełniejszą wiedzę o dziejach rodzimej myśli filozoficznej, należy również uczynić przedmiotem gruntowniejszych studiów poglądy i idee tych twórców, którzy należą do mniej znanych, niekiedy już dziś zapomnianych uczestników naszej tradycji intelektualnej. Istnieje zatem potrzeba wykroczenia poza panteon wybranych, pierwszoplanowych postaci i objęcia refleksją badawczą twórców, nurty i szkoły, które w mniejszym stopniu budzą dotąd zainteresowanie historyków filozofii. Wszak ich dokonania twórcze również kształtowały intelektualny klimat ubiegłego stulecia. Zatem warto i należy sięgać do tych mniej znanych lub zapomnianych faktów naszej intelektualnej przeszłości, aby poznać utrwalone w nich myślenie filozoficzne i uzyskać pełniejszą wiedzę na temat stylów myślenia w dziedzinie filozofii i charakteru dokonujących się przeobrażeń w świadomości rodzimych środowisk intelektualnych.

Lektura całości dzieła utwierdza mnie w przekonaniu, że mam do czynienia z opracowaniem wartościowym, oryginalnym w sposobie prezentacji i analizy twórczości filozofów wrocławskich. Czytelnik dostaje do rąk książkę o klarownej strukturze problemowej, organizowanej wedle dającego się wyraźnie odczytać zamysłu metodologicznego (zamyśl merytoryczny jest oczywisty i jasno wyeksplikowany tytułem dzieła i słowem wprowadzającym). „Przeszło dwadzieścia lat temu – pisze Autor publikacji – przygotowując swoją rozprawę habilitacyjną o polskiej neoscholastyce, zająłem się *filozofami wrocławskimi* XX wieku. Mam na myśli czołowych przedstawicieli środowiska naukowo-filozoficznego Wyższego Seminarium Duchownego we Wrocławku, którzy w większości byli znanymi profesorami uczelni uniwersyteckich czy nawet rektorami tychże uczelni oraz organizatorami życia naukowego. Filozofowie wrocławscy XX wieku (przeważnie wychowankowie i absolwenci uczelni zagranicznych), zwłaszcza przez swoje publikacje naukowe oraz działalność naukowo-dydaktyczną i organizacyjną, najpierw we wrocławskim seminarium [...] a później na

innych wyższych uczelniach, przyczyniali się do umacniania i propagowania ruchu neoscholastycznego, szczególnie myśli neotomistycznej w Polsce”. Autor opracowania jest przekonany, że „ich działalność i dorobek naukowy to pokaźny i trwały wkład nie tylko do filozofii neoscholastycznej, ale również do współczesnej filozofii polskiej” i to przekonanie dokumentuje przedstawiana publikacja.

W słowie wprowadzającym do całości pracy Autor formułuje zasadnicze jej cele i zadania. Przede wszystkim stwierdza, że jego studia nad wrocławskimi filozofami oraz ich twórczością filozoficzną zostały „spowodowane nie tylko pragnieniem ukazania środowiska naukowego, z którego wyszli, oraz ich wkładu w dzieło filozofii polskiej (zwłaszcza neoscholastyki), ale przede wszystkim brakiem opracowań bardziej szczegółowych poszczególnych postaci od strony ich analizy dokonań naukowo-dydaktycznych”. Stwierdzić zatem należy, że wyodrębniony został temat badawczy w sposób wyraźny i jasny, z rozległym, ale merytorycznie spójnym obszarem problemowym, samo zaś opracowanie jest jego konsekwentną realizacją. Podejmując bogaty kompleks zagadnień grupujący się wokół głównego zagadnienia i kolejnych, szczegółowszej natury dopowiedzeń dzieło ks. Zdzisława Pawlaka rangą swego tematu lokuje się w katalogu tematów znaczących dla poznania dorobku neoscholastyki i, tym samym, stanowi istotny wkład do opracowania syntezy tego nurtu filozoficznego. Tym samym jest wartościowym uzupełnieniem wiedzy dotyczącej historii filozofii polskiej dwudziestego stulecia.

Całość opracowania otwiera rozdział omawiający nauczanie filozofii w Seminarium Wrocławskim w XIX wieku. W kolejności następują monografie przedstawiające sylwetki twórcze profesorów wykładających filozofię w tym seminarium. Tytuły podrozdziałów, przywołujące nazwiska uczonych, sformułowane zostały następująco: 1. *Wrocławski okres działalności naukowo-organizacyjnej ks. rektora Idziego Benedykta Radziszewskiego*; 2. *Ks. Adam Jankowski – wychowanek Filozoficznej Szkoły Lowańskiej*; 3. *Praca naukowo-dydaktyczna ks. prof. Antoniego Szymańskiego*; 4. *Ks. Stanisław Gruchalski – profesor filozofii, publicysta i działacz społeczny*; 5. *Ks. Wiktor Filip Potempa – filozof i propagator psychologii w duszpasterstwie*; 6. *Działalność naukowo-organizacyjna ks. profesora Józefa Iwanickiego*; 7. *Ks. Antoni Warmuz - profesor filozofii seminarium duchownego we Wrocławku i duszpasterz*; 8. *Ks. Władysław Giszter – uczeń*

Maritaina i propagator filozofii Tomasza z Akwinu; 9. *Filozoficzne dzieło ks. prof. Stanisława Mazierskiego*. Druga część publikacji traktuje o nauczaniu filozofii w Wyższym Seminarium Duchownym we Włocławku w latach 1975–2000. Oprócz ogólnego przedstawienia nauczania filozofii w tym okresie, składają się na nią następujące monograficzne wypowiedzi: 10. *Ks. Tadeusz Przybylski – długoletni profesor filozofii w Wyższym Seminarium Duchownym we Włocławku i duszpasterz*; 11. *Filozoficzna droga bp. prof. dr. hab. Bronisława Dembowskiego*; 12. *Filozoficzne zainteresowania bp. prof. dr. Wiesława Meringa*; 13. *Czterdzieści cztery lata nauczania filozofii przez ks. Zdzisława Pawlaka w seminarium duchownym we Włocławku*.

Całość opracowania finalizuje podsumowanie, w którym Autor w kilku rzutach myślowych przypomina najbardziej wartościowe osiągnięcia przedstawianych tu filozofów i dzieli się z czytelnikiem taką oto refleksją: „Parząc na dzieje nauczania filozofii we włocławskim seminarium duchownym, można powiedzieć, że każdy z prezentowanych wyżej włocławskich wykładowców filozofii, przygotowanych do swej posługi przez studia specjalistyczne (zagraniczne czy krajowe), starał się wykonywać ją kompetentnie, odpowiedzialnie i sumiennie. Odczytując znaki czasu i zachowując wymogi zmieniającego się co jakiś czas *ratio studiorum*, włocławscy profesorowie filozofii wnosili własne cenne inwencje oraz inicjatywy do pełnionej przez siebie misji”.

Nie jest tu oczywiście naszym zadaniem skrótowne nawet przedstawienie treści omawianego dzieła. Jest to niemożliwe z uwagi na bogactwo treściowe i wielość wątków problemowych. Jest to także zbędne. Jeśli zatem zdecydowałem się jedynie na przypomnienie zaledwie tytułów poszczególnych rozdziałów książki, to tylko dlatego, aby zilustrować to, że z punktu widzenia tytułowego zagadnienia jej układ problemowy został dobrze skonstruowany, a sama koncepcja pracy gruntownie prześlana. Jest przejrzysta i poprawnie ustrukturalizowana. Poszczególne części publikacji treściowo i logicznie zazębiają się i układają w dobrze skonstruowaną całość. Konstrukcja pracy podporządkowana jest głównej idei zaanonsowanej tytułem dzieła i spełnia wymogi stawiane tego rodzaju opracowaniom. Zarówno w sposobie przedstawiania wiodącego zagadnienia, jak również poszczególnych, konstytuujących go tematów, także w ich analizie, Autor osiąga satysfakcjonujący wymagającego czytelnika poziom

merytoryczny. Wydobywa i umiejętnie charakteryzuje poglądy i dorobek grona wykładowców, a formułowanym w oparciu o nie sądom nadaje postać wyważoną, merytorycznie odpowiedzialną i, co należy podkreślić, starannie udokumentowaną.

Podkreślmy to jeszcze raz. Książka ks. prof. Zdzisława Pawlaka jest interesującą prezentacją i analizą zagadnień określonych jej tytułem i przywołuje świadomości współczesnych dorobek filozoficznego środowiska wrocławskiego, z pewnością warty przypomnienia. Wzbogaca polskie piśmiennictwo historycznofilozoficzne, jest zatem liczącym się głosem w całościowym opisie i dopełnieniu obrazu rozwoju neoscholastyki, dociera do dziedzictwa myślowego XIX, a zwłaszcza XX wieku, pozwala lepiej poznać jego miejsce w panoramie polskiej myśli filozoficznej.